

CURIOSITATS DE CATALUNYA

(setmanal)

Redacció i Administració:
Barcelona. - Riera Alta, 61

P R E U :

Número corrent	25 cèntims.
Subscripció semestral	6 pessetes.
Subscripció anual	10 pessetes.

S U M A R I

Cancell, pàg. 674. - Nostra Premsa, pàgina 676. - Port-Bou, pàg. 679. - Fets històrics, pàg. 680. - Corrandà, pàg. 680. - Notes bibliogràfiques, pàg. 681. - Catalans notables, pàg. 684. - Una locució popular, pàgina 686. - Les muntanyes de Catalunya, pàgina 687. - Folklore, pàg. 690. - Aforismes i proverbis, pàg. 692. - Tres torejadors catalans, pàg. 693. - Folklore aforístic, pàg. 695. - «Toresky», pàg. 697. - Manresa, pàg. 701. - Entreteniments Instructius, pàgina 704.

El nostre

«Toresky», és mort

JOSEP Torres i Vilata, «Toresky», «Miliu Cap de Pinyol»... Tres personalitats en una mateixa figura, dins un mateix cos, l'existència de les quals ha finit a un mateix temps.

Amb aquest triple traspàs Catalunya perd un català de soca i arrel, la radiodifusió catalana, especialment «Ràdio Barcelona», el seu primer locutor més entusiasta, i la beneficència barcelonina un dels millors dels seus paladins.

Els primers temps d'en Josep Torres no foren res més que els propis d'un aficionat al teatre català. Assistint a les vetllades del «Romea» fou on es despertaren les seves aficions artístiques. L'afany d'ell era arribar a ésser un Iscle Soler, un Isern... Heus ací, doncs, el per què l'any 1893 se n'anà a l'Amèrica, de partiquí en una companyia d'opereta, tot deixant les taules d'aficionats del desaparegut «Jovellanos». Al cap d'un parell d'anys d'actuar per terres americanes, a l'Havana vegé treballar a en Frègoli. En quedà embadalit, com encisat, tant, que decidí imitar-lo batejant-se amb el sobrenom de «Toresky». Del seu

nou treball en recollí de seguida els fruits més esplendorosos i esclatants, car cada actuació es convertia en un èxit que l'ajudava a conquerir popularitat i renom a desdir.

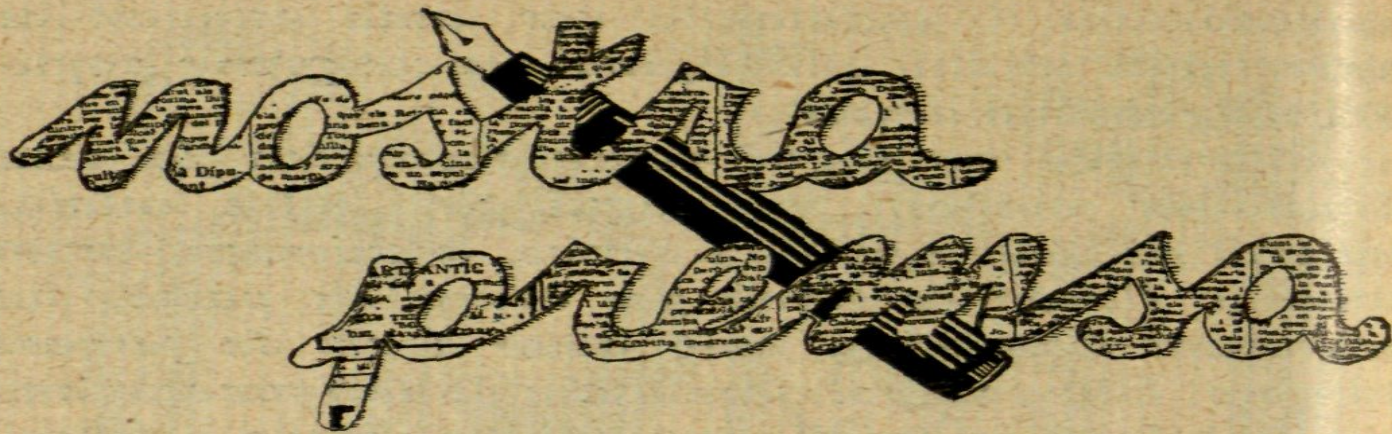
«Toresky» no pogué veure acomplida la seva il·lusió de jovencell, no pogué fer teatre català, malgrat els seus afanys i dèries, acontentant-se en semblar llavor catalana per arreu on passà, tot propagant Catalunya amb amor i zel de fervent patriota. Ultra una sèrie inacabable de tipus catalans que amb freqüència «Toresky» acostumava a intercalar en els seus quadres de transformisme, presentava, també, siluetes d'homes cèlebres, força coneguts i estimats. Les figures d'en Clavé, d'en «Pitarra», d'en Guimerà, entre altres, trobaren en ell un singular animador, l'adaptació de les quals era feta tot recitant selectes composicions ben adients al personatge encarnat.

Ara, des de feia uns onze anys, s'havia lliurat per complet a la ràdio, esdevenint el primer «speaker» de «Ràdio Barcelona», on, juntament amb el «Miliu Cap de Pinyol», petit ésser creat per ell mateix gràcies a les seves dots de ventriloquia, havia portat a felix terme, endut pel seu gran amor al proïsme i al desvalgut, una gran croada benèfica, obtenint cabals i més cabals a profit d'asils, hospitals, cases de curació i també per a particulars necessitats, la qual cosa li valgué veure's estimulat amb la medalla de plata de la Creu Roja, i poc temps més tard amb la creu de beneficència que li lliurà el Govern de la República.

Nosaltres, avui, en el moment del seu traspàs, hem volgut dedicar-li aquests breus mots, d'intensa cordialitat, sincers a més no poder, com a petit tribut al gran patriota, al gran artista català, al català rodamon que en tan bon lloc sabé posar sempre la seva terra nadiua; com a tribut, també, entusiasta i sentit, al compatriota de cor generós i ànima exquisida que tant i tant féu, des del micròfon i fora d'ell, a profit de l'humil i del menesterós, del malalt desvalgut...

Descansi en pau, Josep Torres i Vilata!! Reposi dolçament «Toresky», l'admirat «Toresky»...

FREDERIC BALLIRANA.

«OR Y GRANA»

EL periòdic, el títol del qual encapçala aquest article, és un setmanari escrit per a les dones catalanes, publicat a Barcelona i nascut a l'escalf de l'esclat patriòtic promogut pel moviment de Solidaritat Catalana. El subtítol d'aquesta publicació, ens indica clarament el seu caràcter: «setmanari autonomista pera les donas. Propulsar d'una Lliga Patriòtica de Damas».

«Or y Grana», sortí a la llum per primera vegada, el dia 6 d'octubre del 1906, constant cada número de 16 pàgines, a dues columnes, tamany 278 X 190 mil·límetres. La redacció i administració estaven instal·lades al carrer de Raurich, 7, 2.^{on}, i era estampat a la impremta del carrer Arc de Junqueres, 5 bis. Els preus de subscripció eren els següents: a Barcelona, un any, 6 ptes.; mig any, 3 ptes.; trimestre, 1'50 ptes. Fora de Barcelona: un any, 9 ptes.; mig any, 4 ptes. Estranger: un any, 8 frs. El número solt, valia 10 cèntims.

Ens plau copiar a continuació alguns fragments de l'article de presentació del primer número i que sota el títol «Somhi!...», la redacció exposava, a les seves lectores llurs bells propòsits: «OR I GRANA, encarnació femenina dels sentiments de la pàtria amb els colors de la seva senyera per nom, vos saluda a totas y a totas vos obra els brassos.

»Venim a fer obra de Pàtria y venim a fer obra d'amor.

»Las nostras mans si no poden dur banderas al

combat, poden brodarlas... La dona, si no pot defensar davant dels jutges ni lliberar un prè, pot endol-sirli la reclusió y pot incitar als altres a que'l lliberin. Encara més: la mare pot induir al fill a que estimi aquella bandera; la esposa pot excitar a l'espòs a que la defensi; l'estimada pot exigir del estimat la promesa de seguirla.

»I la que avui és filla, demà serà esposa; y la que avui és esposa, demà serà mare».

Octubre 1906

10 cts

«SETMANARI AUTONOMISTA PERA LAS DONAS, PROPULSOR D'UNA LLEGA PATRIÒTICA DE DAMAS SURT ELS DISSAPTES REDACCIÓ Y ADMINISTRACIÓ: Raurich, 7, 3es»

EL NOSTRE LEMA: «El fonament de la Patria es la Familia, el fonament de la Familia es la Dona. S'entenen per ella, es l'integral despertar de la nostra terra.» Hi ha barrietas La Dona Catalana: la causa de «catalana» causa de amor, es salvada desd' aquest hora. Que cada casa, per amor de las donas, sigui un racret de la causa catalana: agra congilim nostra missió. Donas catalanas: fent Patria fent Familia, fent Llar fent Amor.—Barcelona, Abril 1906
 Salaria Farnent de Vinyals—Carolina Roymat de Fargas—Josepha Dachs de Prat de la Ribá—Maria Terall de Narceño—E. Abadía d' Iglesias—Nehuseta Celma d' Arató—Catalanda R. de Mas Paga—Merced Mas de Perdigón—Adele Roymat de l'Arto—Carme Alercio de Valló—Isadora Utrerdula de Gualter—Dolores Macià de Puig—Nuria Cerdanina—E. Ma—Isolara Carranca de Serra—Hermisina Pagés—Dolores Monserdà de Moxia—Merced Rodés—Merced Padrós.
 Llet manifest de la Comissió de Damas de la «Solidaritat Catalana».

ENTRE AUGUSTA Y AURELIA

AUGUSTA — Y quina secció és, Voste? O s' GRANA?
 AURELIA — La Correspondencia.
 AUGUSTA — Y res més?
 AURELIA — Li sembla poch llegir trenta dos kilos de literatura setmanals, y 'to qu es més trist' que dels trenta set n' hi hagin trenta cinch de versos?

«Or i Grana» era propietat del poeta Eduard Giralba Jaume i es publicava sota la direcció literària de Gaspar Roure. La col·laboració femenina era molt nodrida; citarem alguns noms: Dolores Monserdà de Macià, Carme Karr, Joaquina Rosal, Mercè Rodés, Maria Domènech de Canyellas i Agnès Armengol de Badia. Les pàgines d'aquest setmanari anaven profusament il·lustrades pels més coneguts dibuixants: Junceda, Bagaria, «Apa», Muntaner, Opisso, Smith, i altres.

«Or y Grana», a més del caràcter patriòtic que tenia, les seves pàgines, tant pel text com pels gra-

vats, senyalaven un marcat to romàntic. Publicava una secció fixa, titulada «A Madona Ella», en la qual hi apareixien poesies dels nostres millors poetes: Apelles Mestres, Xavier Gambús, Josep Carner, Xavier Viura, Ferran Agulló, etc. Una altra de les seccions que publicava aquest periòdic portava el títol «Els homes a la dona», en la qual es publicaren treballs amb les signatures d'Emili Junoy, Lluís Manau, Francesc Albó, Eusebi Corominas, Ramon Campmany i altres.

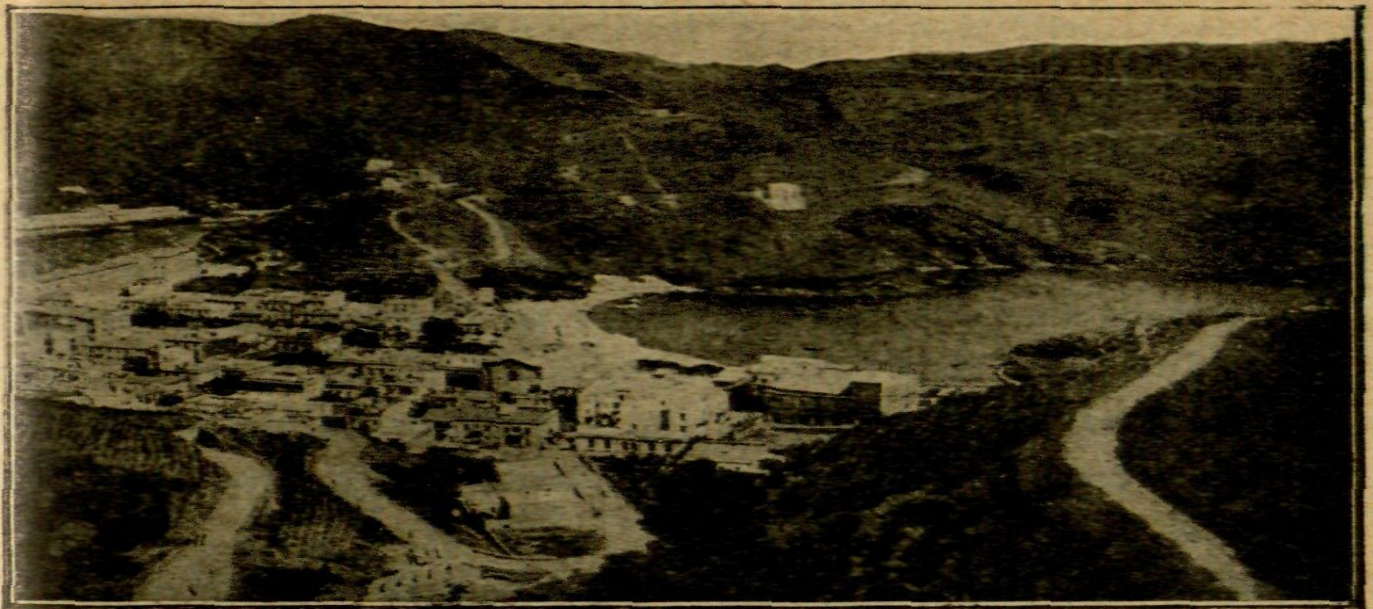
El número 13 d'«Or i Grana» va ésser extraordinari, constava de 20 pàgines i en elles s'hi publicava una «Galeria de les Nostres Dones» formada per caricatures originals de Lluís Bagaria, de les redactors i col·laboradores del periòdic.

L'últim número d'«Or i Grana» va ésser el 21, que portava data del 23 de febrer del 1907. En aquest número la redacció s'acomiada de les seves lectures, momentàniament, segons diu, per a donar temps a convertir la publicació en una il·lustració catalana, bells propòsits que sols foren una il·lusió i un pretext per a quedar bé, amb tota la picardia femenina...

JOAN TORRENT.

Tela de Joaquim Ros, del concurs «Montserrat vist pels artistes catalans».

Port - Bou

PORT-BOU, poble confí. Poble situat a l'extrem oriental dels monts Alberes, voltat de muntanyes. S'hi entra per la mar, en una cala bonica, tot i el seu aspecte un xic ferreny, com la majoria de les d'aquesta part alta de la Costa Brava. Té la carretera internacional que s'enfila per les muntanyes i ferrocarril, amb una estació magnífica, nova de trinca, que fa goig de bo de bo, més encara pel contrast amb l'anterior. Finalment, la població té duana de primera classe.

Port-Bou era com un recó que servia de refugi a les barques *del bou* quan la tramuntana —hoste gai— rebé permanent de la terra—, bufava massa fort. D'aquí ve, segons apreciacions, el nom de Port-Bou. Fa cosa de mig segle, va començar a funcionar el ferrocarril i la Duana, i a l'escalf llur va brollar pot dir-se l'actual població.

La gent s'hi renova sovint i procedeix de tots els indrets d'Espanya. També hi ha alguns francesos. Es una mena de llenca de món cosmopolita, Port-Bou. Per això hi escassegen tant el folklore i les tradicions populars.

Es una illa dintre la comarca —aquella illa dels pingüins que, segons Anatole France, vingué a soldar-se al Continent. — X.

La República a Mataró

FETA la revolució amb el destronament de la reina Isabel II, vingut al poder el govern provisional d'Amadeu de Savoia i totes aquelles facècies que trastornaren la vida del país, s'acordà la proclamació de la República com a forma de govern a tota Espanya.

Mataró no podia quedar aturada davant del moviment arrollador que tot ho embolcallava, i féu també les manifestacions que calien. Els pacifistes i gent d'ordre es tancaren a casa, i a la Casa de la Ciutat bullien en entusiasme els elements afectes al nou règim; es prengué, com a primera providència, arreconar el retrat d'Amadeu I, el qual retrat més tard, en temps de la restauració, se li reformà el cap convertint-lo en el d'Alfons XII.

Prengué, a més, altra providència, que fou la d'enderrocar la corona reial que hi havia en aquella al·legoria situada al capdamunt de la façana de la Casa de la Ciutat.;

Finalment, l'alcalde, En Marian Espin, i el secretari, En Víctor Simal, organitzaren la Milícia republicana, formant un batalló de vuit companyies titulat Guàrdies milicians de la República. El batalló era comanat per dits senyors.

JOSEP.

Corranda

Aquí dalt de la muntanya
la pu-put hi ha cantat:

«Quan les cabres portin llana,
els homes faran bondat».

Notes bibliogràfiques

TERRA NOSTRA * per Amat Gosalbes Torres.

SEMPRE és agradable per a nosaltres poder endinsar-nos en la lectura d'un llibre de poemes. Quan el llibre conté poesia autèntica, la missió, a vegades feixuga, del comentarista es converteix en un veritable plaer espiritual. «Terra Nostra» és un llibre que conté —per què negar-ho?— veritable poesia. Amat Gosalbes ens ofereix en el seu llibre el compendi del seu amor a la Pàtria, amb un abranda-ment i amb una delicadesa admirables. Tots i cada un dels poemes que componen el volum respiren l'esperit de la Raça.

El tema Pàtria és, certament, un xic difícil de tractar, després del bagatge important i valuós que ens han deixat els nostres autors renaixentistes i fins i tot contemporanis. Si resseguim la història dels Jocs Florals de Barcelona des de la seva restauració fins els nostres dies, hi trobarem veritables obres mestres, poemes magnífics que glorifiquen les nostres gestes, els nostres herois, i, glorificant-los, en realitat, glorifiquen la Pàtria.

La poesia patriòtica també, però, ha evolucionat i ha deixat de banda la forma de romanç per a donar pas al simbolisme.

Amat Gosalbes i Torres, ha adoptat, també, en una part del seu llibre, aquesta forma poètica. Ara bé, nosaltres creiem que la poesia ha d'ésser assequible a totes les mentalitats, per rudimentàries que sien. El poeta ha de procurar, al nostre entendre, fer-se comprendre per tothom i ha d'evitar, en quant li sigui possible, les elucubracions i la poesia cerebral, solament assequibles a una part dels llegidors, que ja tenen una cultura sòlida. El poeta ha de descendir

* Edicions dels «Amics del Folklore de Catalunya», vol. I. Impremta Ribera, de Castellar del Vallès, 23 d'abril del 1937.

fins al poble tot el que li permet la seva dignitat de poeta, i solament d'aquesta manera aconseguirà elevar fins a la sublimitat de la poesia el nivell cultural de la massa popular.

Nosaltres trobem encertadíssimes les notes explicatives que en aquest volum acompanyen a cada una de les composicions, ja que d'aquesta manera s'ajuda a fer més comprensibles els punts obscurs d'alguns poemes.

Una preocupació profunda es llegeix en l'ànima d'Amat Gosalbes, a través dels seus poemes: les discòrdies que enterboleixen i ennuvolen el cel de la Pàtria, i que forçosament l'han de conduir a la decadència. L'autor voldria veure units tots els catalans per així poder contribuir conjuntament a l'enlairament de la Pàtria. I veiem com evoca, amb deix d'enyorança, les èpoques pretèrites, plenes d'esplendor i de glòria, i fa una crida vibrant, sentida, que arriba fins a les fibres més recòndites de la nostra ànima, i ens convida a unir-nos per a fer de Catalunya, novament, aquell país preponderant de l'antigor.

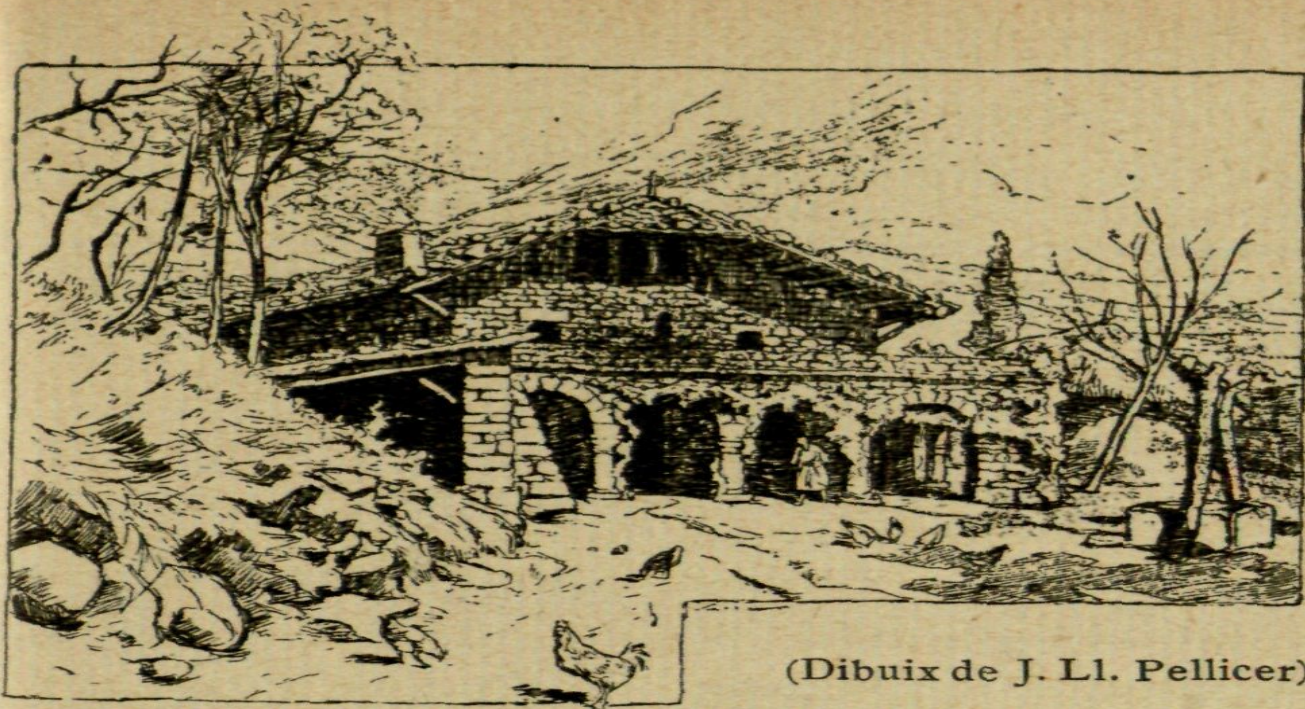
Dintre de la forma simbolista que presideix aquest llibre, els poemes d'Amat Gosalbes ens semblen dignes d'elogi, si bé hem de senyalar que en certs moments ha adoptat frases pomposes i altisonants.

Entre els poemes que ens plauen més, citarem: «Casa de pagès», que al final reproduïm; «Què és la Pàtria?»; «Adunança» (quatre composicions dedicades a les quatre capitals catalanes, que són un model de concisió), i «Oda a la joventut ardida».

Hem de felicitar sincerament als «Amics de Folklore de Catalunya» i a Amat Gosalbes i Torres per l'encert que han tingut en oferir-nos aquest magnífic volum de poemes, que esperem obtindrà una acollida favorable entre els amants de la poesia.

MANUEL SERRAT I PUIG.

NOTA DE REDACCIÓ.—En aquesta secció es publicaran comentaris *exclusivament* de llibres de literatura escrits en català. Els autors que desitgin que parlem de les obres que publiquin, són pregats de trametre dos exemplars a aquesta Redacció.

(Dibuix de J. Ll. Pellicer).

CASA PAGESA...

Casa pagesa oberta a tots els vents
i al vianant qui passa amb melangia;
el teu portal obert als sentiments
eixuga els plors i és de l'hom la metgia.

Tu tens encara el nervi del terror
i tens la sang indòmita dels avis
guardada cor endins com un guerrer
qui passa en so de pau i sense glavis.

I encara en els teus ulls sedents d'amor,
s'hi reflexa un desig acollidor
dins l'hora que no riu i que no canta;
al pas del temps que plora sota el cel,
tu fas ta via pròdiga d'anhel
per fer la terra forta i triomfanta.

NOTES I VOCABULARI.—L'agredolç d'aquest sonet, construït amb fina simplicitat, dóna una impressió clara de l'esperit humanitari i patriota de la família pagesa. Per això el poeta remarca: *el teu portal obert als sentiments...* Compreneu bé el sentit d'aquest vers?

— La vida de la pagesia catalana ha estat, generalment, dedicada a profit del proïsme; vida d'abnegació i de sacrifici que va de pares a fills, car així es demostra al dir l'autor del sonet *i tens la sang indòmita dels avis...*

— Llegint tota la composició amb l'ànima esponjada de la dolçor que traspua de la casa pagesa, el cor s'ompla d'una simpatia clara i penetrant, car sobradament hem rebut i rebem la satisfacció de què ella tostemp està disposada a treballar *per fer la terra forta i triomfanta.*

Miquel Blay i Fàbregas

UN sol títol, una sola activitat, un sol nom: escultor. I un escultor de fama, de glòria i de prestigi universal. Això fou Miquel Blay, que va néixer a la ciutat d'Olot, capital de la comarca de La Garrotxa.

Molt extensa hauria d'ésser aquesta biografia per a ésser completa, i es mereix la personalitat d'En Blay per haver propagat arreu la nació catalana, però, seguint la norma d'altres catalans notables, la farem resumida, dient: que els seus ulls veieren la llum del sol per primera vegada, el dia 4 d'octubre del 1866.

Encara era un noi, quan anà a aprendre de dibuix, sota la direcció de Josep Berga i Boix, a la seva ciutat nadiua, on continuà seguint l'art, des dels catorze als vint anys, i treballà en els tallers dirigits pels germans Vayreda.

En 1888 guanyà el concurs per a la pensió oferta per la Diputació provincial de Girona, traslladant-se a París, essent deixeble de Henri Chapu, durant tres anys. Després d'una breu estada (un any i mig) a Roma, retornà a Olot, on també va estar-hi poc temps (escassament un any), retornant en 1894 a París, on romangué dotze anys, fins al 1906, traslladant-se a Madrid, realitzant, en 1909, un ràpid viatge a Buenos Aires.

Va ésser elegit per unanimitat, en 1909, acadèmic de la de Belles Arts, i en maig del 1910 fou nomenat professor de l'Escola Superior de Belles Arts, de Madrid. Des del 1925 fins l'adveniment de la República, era Director de l'Acadèmia d'Espanya, a Roma.

Aquest cèlebre escultor, Blay, morí víctima d'una breu malaltia, que el retingué durant set dies ballitat, a la seva finca, rotulada amb el nom típicament català de «La Masia», situada a la carretera de Chamartín, de Madrid, el dia 22 de gener del 1936;

la seva mort produí penosíssima impressió, sobretot en els cercles literaris i artístics, en els quals era generalment estimada la rellevant personalitat del gran artista. Al dia següent, el cadàver de Blay, rebé sepultura al cementiri de Sant Llorenç. Per iniciativa de la ciutat d'Olot, començaren a fer-se, fa temps, les gestions pertinents, per a traslladar les seves despulles a la terra on va néixer, per a depositar-les en el mateix panteó dels seus pares.

La seva vida d'escultor, la sintetitzarem així: Blay celebrà la seva primera Exposició a Barcelona l'any 1891: dues de les seves obres foren adquirides pel Museu Municipal i la Diputació provincial. En l'Exposició internacional de Belles Arts, celebrada a Madrid en 1892, obtingué medalla d'or, distinció que també li fou adjudicada a Barcelona, l'any 1894, pel seu admirat grup *Los primeros fríos*. Aquesta escultura marcà una fase definitiva en les obres de l'artista.

En l'Exposició Universal del 1900, li va ésser atorgat un gran premi i medalla d'honor, i condecorat amb la Creu de la Legió d'Honor. En 1905 aconseguí una segona medalla al Saló de París i Gran Diploma d'Honor en l'Exposició de Barcelona del 1907.

Finalment, en 1908, se li concedí la Medalla d'Honor a l'Exposició Nacional de Belles Arts, de Madrid, per la seva genial obra *Eclosión*, adquirida per l'Estat per al Museu Modern. Tota la vida artística de Blay es troba plena de distincions semblants.

El nostre biografiat és el qui, amb les seves obres, s'assembla més als grans mestres del Renaixement. Les seves escultures tenen una delicadesa especial; però l'anatomia que expressen les seves figures és tan estricta i concreta, tan bellament dibuixada, que bé pot assegurar-se que dóna grandiositat i harmonia a l'obra; aquella grandiositat i harmonia que Miquel Angel donava a les carns dels seus éssers vivents, en els marbres i en les pedres. «Els primers freds» i «Eclosió» són, potser, les obres que millor el defineixen: sentimental i filòsof en un artista de temperament.

UJIB
Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General

Entre altres obres famoses, són de Miquel Blay:

el monument a Víctor Chavarri, erigit a Portugaletes; el monument a Frederic Rubio, en el Parc de l'Oest, a Madrid; La cançó popular, grup decoratiu que es destaca al Palau de la Música Catalana, a Barcelona; l'estàtua jacent del sepulcre de la comtessa de la Vall de Santa Florentina, a la cripta de la capella del castell d'aquest nom, a Canet de Mar*; i de Blay, era el primitiu monument que a Barcelona havia d'aixecar-se a Pi i Margall.

Hem de remarcar el panteó de la família Errazu, en el cementiri del Père Lachaise, de París; l'estàtua de «San Francisco Solano» que forma part d'un monument situat a Santiago d'Esterro (Tucumán); i el monument a Marian Moreno, Secretari de la primera Junta popular independent de l'Argentina, encàrrec del municipi de Buenos Aires; etc.

MIQUEL CODINA I FARRÉ.

* Vegi's CURIOSITATS DE CATALUNYA, any I, núm. 35.

UNA LOCUCIO POPULAR

«Paga, que és gata!»

Un captaire molt enginyós, per augmentar un xic el cabal de les almoines, d'entant entant feia una jugada que mai no li anava malament. Es presentava al mig del carrer duent un sac a l'esquena. Se'l descarregava molt tranquil, i aguantant-lo ben fort pel capdamunt, es veia que el sac es removia ell tot sol i se sentien uns horribles marrameus. De seguida era voltat de mainada i de gent gran; i quan ja tenia prou públic, deia parençosament: — Fem una jugada: a qui endevini el que jo li pregunto li donaré un ral, i tots els que no ho endevinin me'l donaran a mi. A veure: quina mena de bèstia porto dins d'aquest sac?

Tothom responia al moment: — Un gat!

I l'home, reposadament i fent la rialleta, anava dient a cadascú dels que havien respost: — Paga, que és gata!

Les muntanyes de Catalunya

XXXV

TORRENEULES

DESPRES d'haver-nos apartat un xic de la vall de Núria i de Ribes, ara tornem a reemprendre les descripcions d'aquestes xamoses valls, perquè les anteriors descripcions ens han servit de preparació.

Però, per a descriure aquesta ressenya de l'excursió que encapçalem, ens veuríem obligats de repetir part d'ella, la qual està ja detallada, en part, a la pàgina 521 del volum II de CURIOSITATS DE CATALUNYA, que us preguem vulgueu llegir-lo per a fer-vos ple càrrec d'aquesta magnífica ascensió.

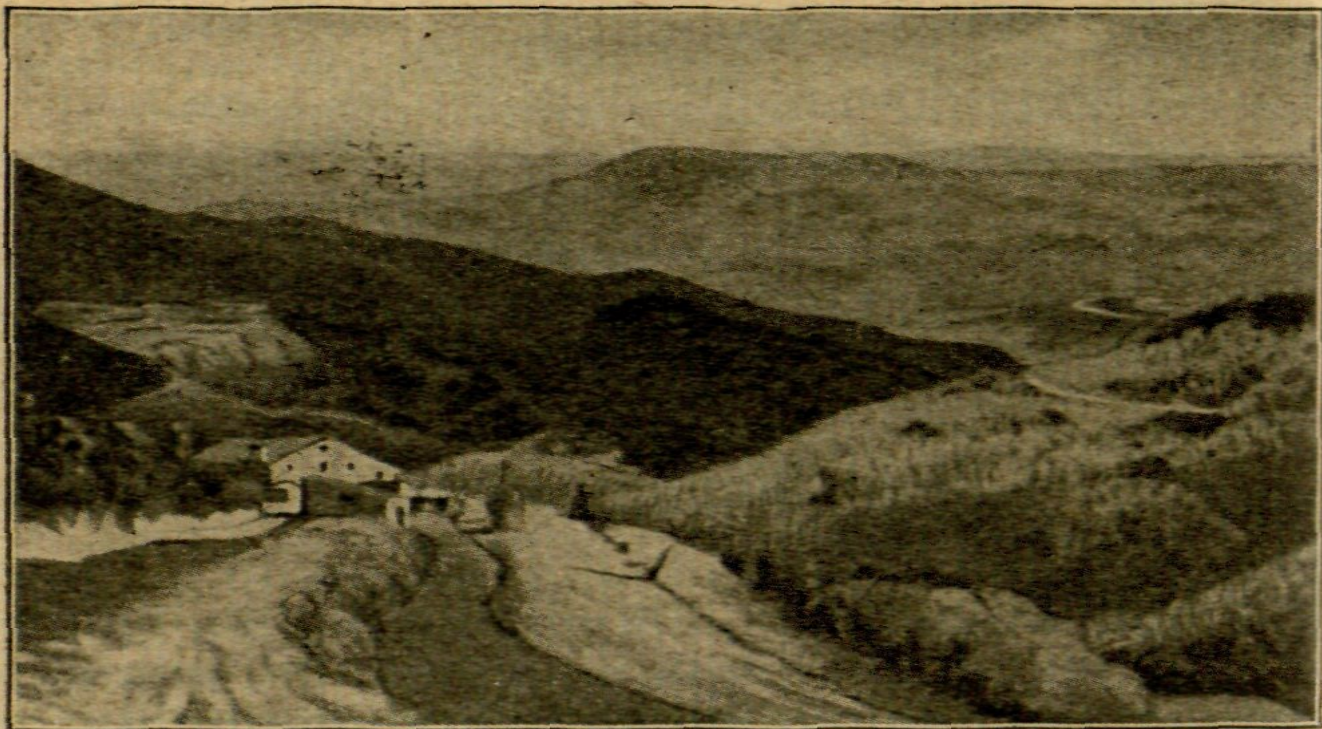
Com ja haureu vist, en la descripció esmentada, ara ens trobem al Coll del Torreneules, després d'haver passat la Fontnegra, de 2.600 metres d'altitud, i des d'aquest Coll, emprenem la pujada dreta a Ponent, deixant, a l'esquerra, el brancall de la serra que separa la Vall del Fresser del de la Fontnegra. Anem ascendint per entre el detritus esmicolat i el glevatge, amb gran domini extens de vista, carenejant la Coma de Vaca i la de la Fontnegra.

Arribem al Puig del Torreneules, de 2.790 metres d'altitud; és un cim gairebé cònic, i guaita vigilant de la vall de Ribes fins a Ripoll.

El seu panorama és esplèndid, i dona les seves aigües al Fresser, a la Coma de Fontnegra i de Vaca.

Al front d'aquest magnífic cim, es redrecen els cims de les Arques de Coma de Vaca, la Fossa del Gegant i els cims de la Vaca.

I molt lluny, es divisen els horitzons dilatadíssims, amb les siluetes essencialment catalanes dels petits turonets de la costa, i altres crestes retallades per petits nuvolets que suren al seu front.

Bell paisatge.

I aquí acaba aquesta breu descripció de l'ascensió al Torreneules, i nosaltres, ara, en trobar-nos a son cim, completem aquesta excursió fins al Coll de les Nou Creus, que hi anem per entre la Collada del Torreneules i el cim de la Fontnegra.

Arribem al cim de la Fontnegra, de 2.775 metres d'altitud, ampla i grofolluda, que capçala la Coma del mateix nom, que s'obre al fons, vers mitjorn, oferint un bell aspecte.

Tota l'extensió aquesta, que recorrem, és magnífica, com aspra i desolada; efectuem el recorregut de carena a carena.

Passem pel cim de baix de les Arques de Coma de Vaca, de 2.800 metres d'altitud, des d'on s'albira un feréstec i esplèndid cop de vista de tota aquesta extensa Coma, i del sotal de la fossa del Gegant.

Passem també pel cim de dalt de les Arques de

Coma de Vaca, per sobre un precipici esgarrifós.

En el Collet infranquejable, sobre el sot de la Fossa del Gegant, es divisen grenys enasprats al costat mateix del cim. Entonacions rogenques i ataronjades dels rocams i esllavissades, cobreixen el petit, estret i mal marcat corriolet sota el cim de la

Pagès d'aquestes encontrades.

Fossa del Gegant, que passa per un pendent molt dret, caient a gran fondària sobre la reconca de les Mulleres. Imposant cop de vista i gran aspecte de devastació!...

Prop del cim, es troba el camí que, en ziga-zaga, puja de Núria a les Nous Creus, i nosaltres el seguim en sentit invers, davallant ràpidament cap a Núria i cap a Ribes, final i terme de la nostra excursió.

* * *

Al proper número us parlaré d'una excursió al Puigllançada.

J. NADAL I RIBAS.

Les Enramades

ESSENT un dels principals objectius d'aquest setmanal, divulgar el Folklore de la nostra terra, això és, els usos, costums, llegendes, etc., per a coneixença, potser, dels qui no ho saben, o si més no, consignar-ho per a les generacions venidores, que trobaran en les pàgines de CURIOSITATS DE CATALUNYA un recull o aplec de les tradicions, fets històrics, catalans notables, descripcions de muntanyes, pobles, etcètera, explicarem, ara que és el seu temps, en què consistien les Enramades.

Aquestes es celebren a la primavera, quan els camps de blat són plens d'espigues daurades i els boscos curulls de ginesta, per a tenir a bastament branques i flors, posseint la primera matèria per a fer les garlandes, que són l'element essencial; i també perquè, en aquest temps, és adequat l'esbargiment i esplai de petits i grans, degut a la bonança dels dies.

Són molts els pobles de Catalunya que fan llüides festes en celebració de les Enramades, les quals tenen lloc durant la vuitada de Corpus. Cada poble té la seva manera de fer-les: a Cervera, surt de Casa la Vila, el secretari, nunci i altres empleats municipals, amb el timbaler, a la faisó antiga, tal com degué començar-se a practicar al segle XIV, i llegeixen al públic les ordenacions que han de regir en la festa del Corpus, essent les principals les que manen enramar els carrers i la de velar el dol, de tal manera que, àdhuc a les cases que ploren a algú de la família, vénen obligats a posar cobrellits als balcons, però els posen amb una punta girada que les distingeix de les que no porten dol, segons llegim en el «*Calendari Folklore d'Urgell*», per Valeri Serra i Boldú.

Nosaltres descriurem tal com les celebren a la xamosa i simpàtica vila de Sallent, per ésser la que coneixem.

Aquestes festes d'alegria, escampen per tots els barris del poble un encís de joia tal, que sembla agermanar-s'hi la natura, que també s'engalana quan és el temps de fer les Enramades. Esmentarem la que es celebra al barri de Sant Bernat.

La gatzara, podem dir, ja comença abans de les festes. Primerament es construeixen els *embutits*,

Els «Embutits».

que, com es pot deduir per la fotografia que reproduïm, consisteixen en una espècie de templett artístic adornat i guarnit de fulles i flors amb una escaient al·legoria a la part superior, que és la glòria del barri. Mentre uns estan arrançant els *embutits*, altres es dediquen a fer sarrell o cadeneta, i la fadrinalla disfruta amb els colors xirois del paper, que els emplena de satisfacció, per adornar el carrer. A la nit del dia anterior a la festa, ningú no dorm: tothom té feina

i treballa, per a presentar el carrer més bonic i de bon gust.

Al matí de l'Enramada, que sempre s'escau en diumenge, i dura dos dies, hi ha sardanes; per la tarda ball; i al vespre, serenates en els *embutits*. Tot el dia traspua alegria, i com generalment el temps també hi acompanya, sembla vertaderament que es celebra un gros aconteixement popular, doncs les rialles es confonen amb les serpentines, flors i caramels.

El dilluns és el dia principal. A mig matí, repartiment de les clàssiques ensaïmades; després, com a bons catalans, la dansa nacional: sardanes. A la tarda, la mainada disfruta extraordinàriament: ballets i concert; s'organitzen curses de sacs; treure fruita d'un cubell amb aigua, remenant-la amb un bastó, i altres jocs infantils. Al vespre, serenata als *embutits* i a la Casa de la Vila o Ajuntament. A la nit, magnífic ball, en el qual les senyoretetes són obsequiades amb un bell ram, i es subhasta una elegant toia, cosa pròpia de totes les festes.

Fem constar que, anys passats, tant les Enramades com el ball que es feia amb piano de maneta, tenien lloc al mateix carrer on celebraven la festa; encara actualment hi ha algun barri que així ho fan; però consignarem que els balls, avui dia, quasi sempre es celebren en local tancat, o sigui a la sala o saló per a ballar, la qual cosa treu bona part del regust popular propi dels nostres avantpassats.

F. FARRETERA.

(De «Amics del Folklore de Catalunya»).

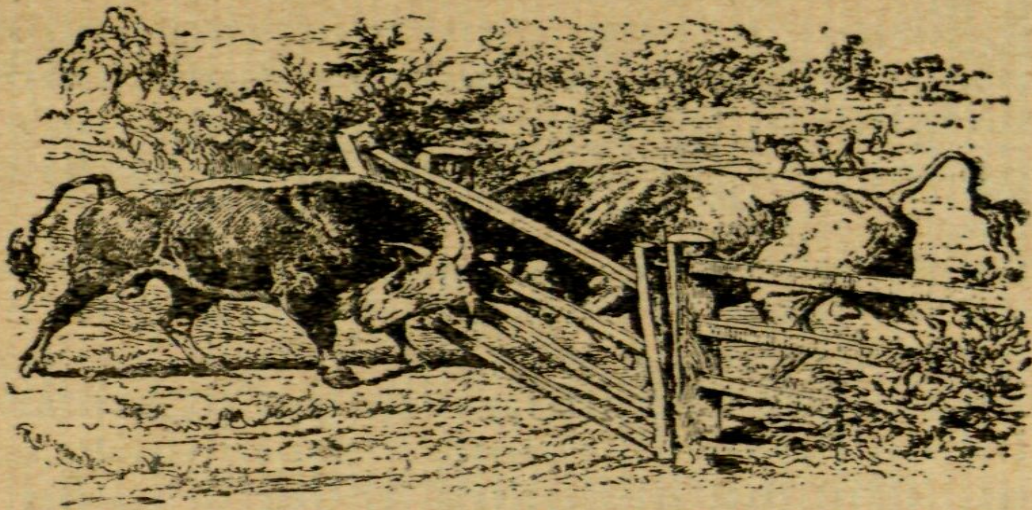
AFORISMES I PROVERBIS

Amb tot s'avé, com la ceba.

A mi no m'ho donen de franc.

Al món hi ha de tot, bo i dolent.

Al davant et fa la gara-gara, i al darrera et crucifica.

Tres torejadors catalans

GENERALMENT, els actors, boxadors, futbolistes, etcètera, i molt especialment els torejadors, tenen un renom o motiu pel qual són coneguts pel públic.

Ja que toquem aquest tema dels asos de la titulada «fiesta nacional» espanyola, encara que quasi tots vénen de terres andaluses, per abundar-hi allí molt el bestiar boví, no obstant i això, també han figurat a la llarga llista dels torejadors alguns fills de la nostra terra que al vestir el traje de «luces», s'han presentat a les places de braus, ostentant el nom de «El Catalán». Aquest és l'objecte del nostre comentari. El primer d'ells fou Joan Fernàndez («El Catalán»), nascut a Lleida, el 16 d'octubre del 1795, i havent-se-li mort el seu pare quan tenia nou anys, un oncle seu, canonge de Sevilla, se l'endugué a l'esmentada ciutat.

Allí va anar creixent i fent-se home, i agafant afició al perillós exercici de les curses de braus, treballant en les principals places andaluses, en companyia dels novillers de l'època.

Joan León, el portava a la seva quadrilla des del 1817 i el va presentar a Madrid com a banderiller, el dia 6 d'abril de l'any següent, en la primera cursa de braus de la temporada.

Des de l'any 1820, es dedicà a matador i, junt

amb Francesc González («Panchón») i Josep Antoni Badén, com a mig espasa. A la nit del 28 al 29 d'abril del 1829, degut a unes renyines que tingué amb un subjecte d'Osuna, anomenat Joan Gómez, va caure mortalment ferit, per a no aixecar-se'n més, a les immediacions del convent de l'Esperit Sant, de Sevilla.

El segon torejador conegut per «El Catalán», s'anomenava Joan Marimón, encara que amb tal sobrenom no s'anuncià mai als cartells, però els seus companys sempre l'anomenaven pel «Catalán».

Era fill de Falset i demostrà ésser un banderiller excel·lent, com ho demostra el fet d'haver torejat juntament amb Maties Muñiz i «El Cuco», agregat a la quadrilla del «Tato», encara que sense pertànyer a la mateixa com a torejador de plantilla.

Va actuar principalment a Barcelona, i degut a la pèrdua de facultats físiques, s'acomiadà del públic, per última vegada, el 9 de juny del 1876, precisament a la cursa en què es presentà Salvador Sánchez («Frascuelo») com a matador de braus. Al retirar-se de la plaça, exercí de mosso d'espases.

Miquel Ballard, «El Catalán» tercer, era natural de Barcelona.

Cert és que arribà a matar vedells a Madrid i altres capitals, principalment a la ciutat comtal, pels anys de 1870 al 1875, mes també és cert que es portà bastant malament en el seu art.

Direm, per a donar idea de la seva ineptitud, que en una cursa de braus celebrada a Valladolid, el 25 de juliol del 1870, demostrà torejar tan pèssimament, que el governador es veié obligat a imposar una multa a la quadrilla.

Acabà els dies de la seva vida, venent quincalleria al Rastre madrileny.

Queda així explicada la relació de l'existència dels tres «Catalanes» com a torejadors a les places de braus.

J. C. C.

UAB
Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General

FOLKLORE AFORÍSTIC

REGLES PER A PREVENIR MAJORS MALS

CERT que és viure estrofolari
l'ésser pot d'apotecari:
mes, malalt essent el cos,
n'és medicar-se forçós.

El detestar tot remei,
creieu que és mala llei.

Per recobrar la salut,
de tot quant tinguis t'ajut.

Si pels bous vols menescal,
metge als homes els hi cal:
el bruixot i el curandero
són sols un papa-dinero.
Si amb estudi el metge s'erra
¡quants més el bruixot n'enterra!
Procura el mal evitar,
mes si et ve, te'l cal curar.

Dèbil la dona, no forta,
el gran treball no suporta:
per la salut conservar
deu la fatiga evitar;
de la casa la feineta
la manté sana i condreta.

Si el cervell treballa massa
molt la salut amenaça;
si, emperò, no l'exercites,
tu mateix l'incapacites.

Com el cos, l'enteniment
treballa sols prudentment,
puix que tota intemperància
porta mals en abundància.

Deu tothom ser previsor,
mes ser-ne massa és error,
puix es cau en l'avarícia
i és llavors sols estultícia.
¿De què et serveix, tonto, l'or
si et roba la pau del cor?
Amb l'esperit sens repòs,
salut no gaudeix el cos.

Quan la pesta és declarada,
és l'espantar-se, rucada.
Bon règim i sang-fred,
i de pecats ser-ne net;
el tenir en tal cas por,
és portar dintre el traïdor:
molts n'hi ha que hi sucumbeixen
sols per la por que pateixen.

Quan es té el ventrell malalt,
no menjar és el que cal.

Tinc per regla certa i sana
no menjar quan no es té gana.

¿Tens mal de cap i febreta?,
fica't al llit i dieta,
i si així no cedeix pas
al teu metge et sotmetràs.

El més petit refredat,
és perillós mal portat.

Vés amb cuidado, si deus
el cap mullar-te o els peus.

N. F. DE R.
Biblioteca de Comunicació
i Història de la Comunicació

(Seguirà).

«Toresky»

DUES vegades he vist personalment a «Toresky». I de les dues vegades en fa uns anys...

La mort de «Toresky» m'ha sobtat. M'ha vingut de nou. Feia pocs dies que havia sentit la seva veu per ràdio. I el «Míliu», faceciós com ell sol, xisto darrera xisto, anava ajudant a què les hores s'escollessin ràpides, com si per aquella missió hagués nascut el simpàtic i invisible xerraire de la Ràdio Barcelona..

Perdoneu-me que us remogui, potser, el record sentimental de la figura de «Toresky», però anava tan lligada la seva personalitat amb el tarannà català, amb el barceloní especialment, que Barcelona, amb la mort de «Toresky», ha perdut una de les figures més típicament representatives de la vida planera, típica, accentuadament pairal de casa nostra.

Si hi pensem uns moments, la mort de «Toresky» ens commou. Recordem aquella frase tan seva i que tant es popularizà: —«No som res, en aquest món». I «Toresky» ho deia al «Míliu», i aquest darrer, repetia, amb un to entristit: —«Sí, senyor, sí; no som res, en aquest món».

D'hores amargues «Toresky» n'havia fetes passar moltes. Aquella confessió de què «Toresky» era el pare d'en «Míliu»... Aquella terrible sentència de què el «Míliu» no podia passar dels vuit anys d'edat... Aquella predicció de què el dia que morís «Toresky» el «Míliu» també moriria, ja que el seu pare l'agafaria de la mà i se l'emportaria a la tomba...

Quant que riguérem, davant aquelles llàgrimes del «Míliu», en saber que ell tenia que morir quan

morís el senyor «Toresky»!... I que poc riem ara, quan veiem la trista realitat de què el «Míliu» desapareix amb la mort del seu pare «Toresky»!

De «Toresky» i del «Míliu» sols ens resten unes fotografies i uns discos impressionats que, segurament, cada vegada que siguin radiats faran eixir llàgrimes als ulls de moltes persones...

Hospitals de Barcelona! Desvalguts de totes les contrades catalanes! Ràdiooients de tot el món... Quan la nova de la mort de «Toresky» arribi a vosaltres, els que l'havíeu oït, els que havíeu seguit, pas per pas, tota la seva obra benèfica, no podreu per menys que repetir la seva famosa sentència: —«No som res, en aquest món»...

Josep Torres i Vilata, conegut per «Toresky», nasqué a Barcelona l'any 1869. Ha mort el dia 9 de maig del 1937. Llur cursa artística la deu al teatre en el gènere de les sarsueles, actuant en totes les parts del món. Degut a haver vist al gran transformista Frègoli, adoptà aquella classe de treball, fent-se cèlebre i valguent-li aplaudiments en tots quants teatres d'Europa i Amèrica actuà amb el pseudònim de «Toresky», que havia vingut conservant fins la seva mort.

Ingressà com a locutor de Ràdio Barcelona en 1926, o sia als cinquanta-set anys. En el mateix any del seu ingrés, la Direcció de Ràdio Barcelona, estimant el molt que valia «Toresky» i el molt que en podria treure del seu treball, el nomenà pel càrrec benèfic que desenvolupava a satisfacció de tots.

Gran cor i de paraula expressiva, féu que amb les seves xerrameques amb el «Míliu» el poble català aportés tot quant era necessari pel sosteniment dels hospitals, a l'ensem que tota iniciativa benèfica per ell creada i d'altres de veritable encert ciutadà, finia sempre ben portada a terme.

Primerament la Creu Roja li concedí la medalla d'argent i després el Govern de la República li féu ofrena de la Creu de Beneficència.

* * *

El mes de març del 1932 fou la darrera vegada que el vaig veure personalment, i encara per espai

de pocs minuts. Vaig veure'l a l'estudi de Ràdio Barcelona a l'hora de la Beneficència. I davant del micròfon vaig adonar-me del miracle de la ventriloquia...

Després, l'escultura del popular «Míliu Cap de Pinyol», obra de l'escultor Angel Tarrac, enviada a Madrid per tal de figurar a l'Exposició Nacional de l'any 1936, ens donà la mida del que es feia per tal de fer perdurar l'obra benèfica empresa. I veient l'«Emili Cap de Pinyol» vestit de mariner, de «boy-scout», de noi entremaliat amb els cabells damunt dels ulls i pantalons d'esquiador, de col·legial amb guardapols ratllat i gorra de reglament...

Precisament en 27 de desembre del 1927 féu la seva aparició el «Míliu» davant del micròfon de Ràdio Barcelona. Sorprengué els ràdiooients. Demanà a «Toresky» un llumí per a la cigarreta del seu pare. Més tard hi tornà per un paper de fumar, i poc després per a un poc de tabac. La irrupció del vailet intercalada en la radiació dels anuncis fou un èxit. Des d'aquell moment tothom exigí que «Míliu» visités cada dia l'estudi dels locutors, cosa que anà fent fins ara...

I el dia 7 d'abril del 1934 fou recompensada l'obra del «Míliu», donant S. E. el President de Catalunya, En Lluís Companys, la Creu de Beneficència a «Toresky».

* * *

Josep Miret i Soler, i Artur Balot i Bigues, resten sols... ¡Aquelles baralles del «Míliu» amb el senyor Miret!... Aquelles baralles del «Míliu» amb el senyor Balot! El company Miret, vell amic de «Toresky», és un dels més fermes col·laboradors de l'obra benèfica de Ràdio Barcelona, i també gaudeix de la medalla d'argent de la Creu Roja Espanyola. I el senyor Balot, el celebrat professor de català de l'entremaliat «Míliu» des de l'any 1932, es quedarà sense deixeble radiofònic...

Aquest tercet de locutors, millor dit, aquest quartet —ja que forçosament hem de contar-hi el «Míliu»— s'enduien la simpatia dels barcelonins. Adhuc, dintre de llur especialitat, el públic català apreciava llur tasca.

D'aquell quartet, tan sols en resten dos. Els altres dos, «Míliu» i «Toresky», són absents de les nostres contrades. Han anat lluny, molt lluny del nostre sòl i del nostre tarannà,

Josep Torres Vilata i la seva creació, no podran morir mai de les efemèrides barcelonines, àdhuc dels records històrics de la Barcelona, cap i casal de Catalunya.

«Toresky» viurà eternament entre nosaltres, entre els catalans de cor. I hi viurà, perquè «Toresky» no creà res precisament, sinó que fou un producte nat a la sina de la Barcelona senyorívola, de la Barcelona comtal, de la Barcelona políticament lliure i socialment justa, de la Barcelona que, dessota l'aparença brusca i lacònica, hi amaga un cor generós que «Toresky» tingué la virtut de saber pulsar...

Descansi en pau, el malaguanyat «Toresky», al costat d'aquell homenet dit «Míliu», que tant s'estimava al seu pare...

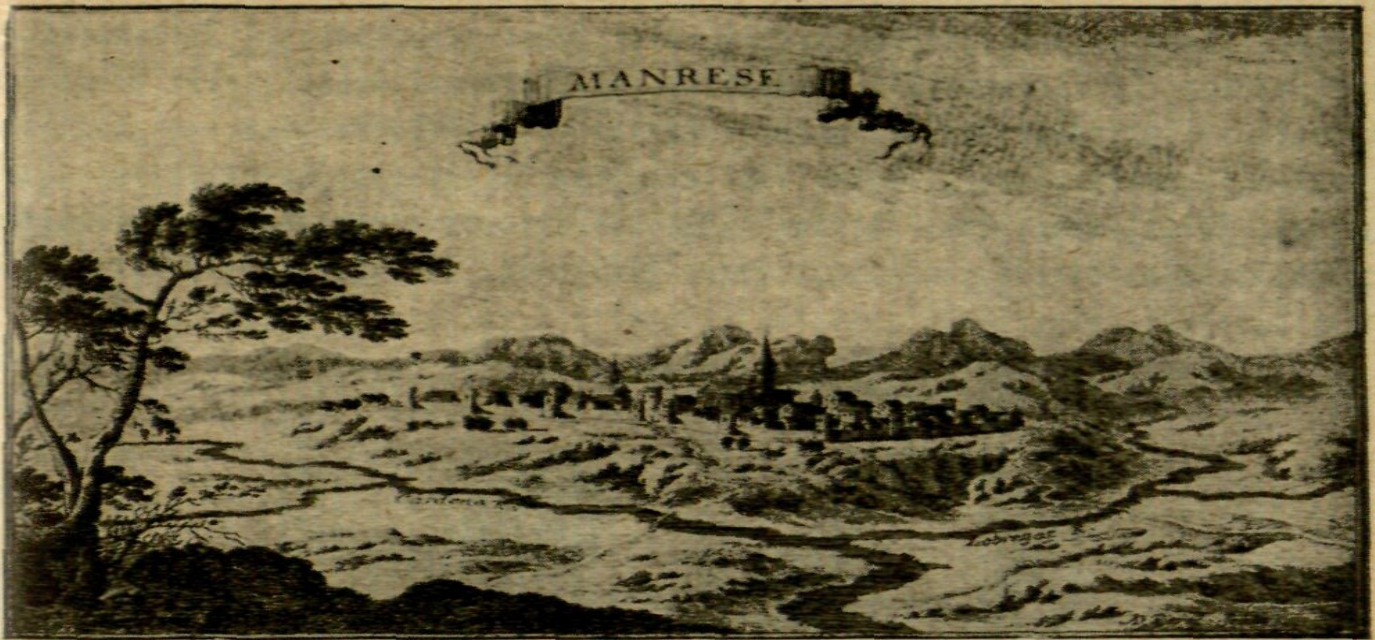
Dintre de la fredor de la tomba del cementiri —d'aquell blanc cementiri dels mariners que canta el nostre meravellós Segarra— i dessota de la mateixa llosa, els cossos de «Toresky» i del «Míliu» hi reposen per sempre més. El creador i el creat, dormen junts el somni del descans etern en l'espai insondable dels segles...

I a nosaltres ens resta el record, i la còrpora del «Míliu» que riallerament i amb les mans a la butxaca sembla estigui disposat a fer campana al col·legi... I la rialla eterna del «Míliu» gravada en el metall del seu monument, sembla vulgui fer el contrapès del rictus barroer i anorreador que la Mort ensenya enmig de les tenebres de la nit eterna...

RAMON BOTEY I OROBIG.

(De «Amics del Folklore de Catalunya»).

Manresa al segle xvii.

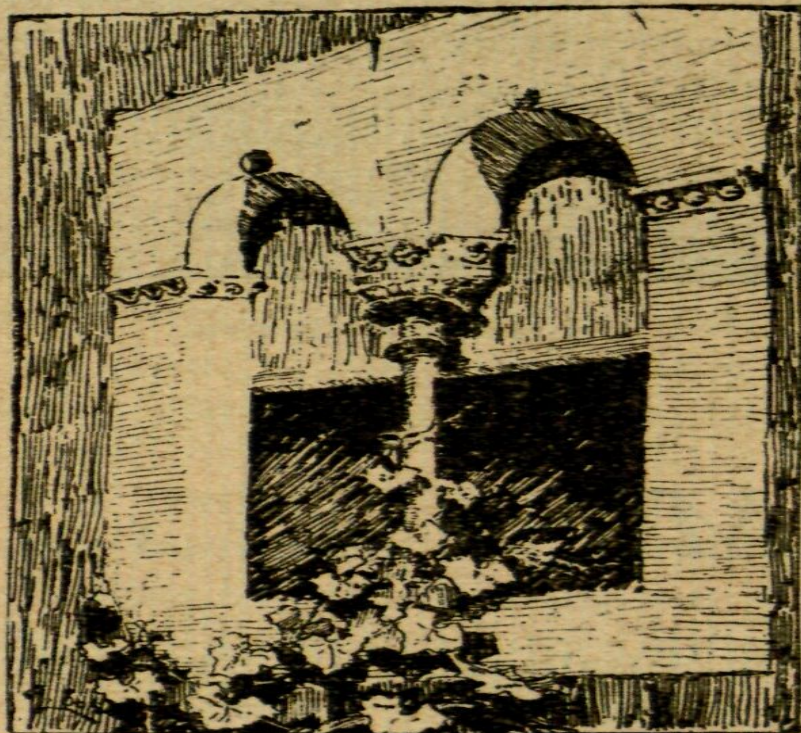
Manresa

UNA de les ciutats més importants de Catalunya, és, indubtablement, Manresa; sols cal, per donar-nos-en compte, agafar un mapa de la nostra terra, observar llur situació geogràfica, i fixar-nos en les vies de comunicació que d'ella parteixen, i les que, sense partir-ne, són punt de pas per a dins i fora de la nostra estimada Catalunya.

La ciutat està emplaçada dalt d'un turó, a la riba esquerra del Cardener, i a 234 metres sobre el nivell de la mar; compta actualment amb 31.239 habitants, i és capitalitat de la comarca del Bages, i de la Setena Vegueria de Catalunya.

Qui hagués vist Manresa uns quants anys enrera, i la veiés ara, gairebé no la reconeixeria; tal ha estat, sense exagerar, el progrés experimentat per la ciutat, en el transcurs dels darrers anys; això ha fet que se la tingués en compte en els moments necessaris, i que se li prestés principal atenció en les diverses activitats de la vida; una de les seves coses més importants, és, indiscutiblement, la xarxa de ferrocarrils i carreteres que la travessen, ja que hi passen: el

ferrocarril de Barcelona a Saragossa per la línia del Nord, amb electrificació de Barcelona a Manresa; una altra línia de Barcelona a Guardiola, pels Ferrocarrils Catalans, i una altra de Manresa a Súria; a més, parteixen de la ciutat les carreteres que van a: Vic, Berga, Igualada, Esparreguera i Basella, aquesta darrera passant per Súria, Cardona i Solsona;

Una finestra a Manresa.

i d'altres de menys importància a diferents pobles de la comarca.

En l'aspecte cultural, Manresa compta amb un Institut de Segon Ensenyament, una Escola d'Arts i Oficis, i moltes escoles primàries; compta també amb diverses entitats culturals.

Esportivament, també està ben conceptuada, ja que hom hi practica gairebé tots els esports: fútbol, basquetbol, natació, excursionisme, esquí, atletisme, tennis, ciclisme, etc.

Com a monuments notables, cal esmentar, en primer lloc, l'edifici que ocupa la basílica de la Seu, esbelt monument gòtic del segle XIV, la qual posseeix, en son tresor artístic, un riquíssim frontal florentí de Geri Lapi, de la mateixa època, considerat com exemplar únic al món; també és notable el Pont

Vell, sobre el Cardener, la construcció del qual s'atribueix a Pompeu, en temps de la dominació romana; mereix també esment, l'edifici de l'Ajuntament, que conté un ric arxiu, interessantíssim per la seva nombrosa col·lecció de còdexs i documents, essent dignes de visitar-se les pintures de la galeria de manresans il·lustres; a més, com a edificis moderns, cal consignar, l'Institut de Segon Ensenyament, a la Plaça de Francesc Macià, i el Casino de Manresa, avui Casa del Poble, al Passeig de Pere III.

Com a fets històrics més importants viscuts per Manresa, cal esmentar la contribució de la ciutat a la Guerra de la Independència, essent famosa la crema, a la Plaça Major, del paper segellat enviat pels francesos; i la primera assemblea de la «Unió Catalanista», celebrada el 25 de març del 1892, on es discutiren i aprovaren les Bases de Manresa, per a la constitució regional catalana.

Manresa, posseeix els títols de Molt Noble, Molt Lleial i Benèfica, atorgats, els dos primers, per les Corts de Càdiç, el 9 de juliol del 1812; i, el tercer, el 4 de febrer del 1902.

Al llarg de la seva història, hom ha conegut la ciutat amb els noms de Athana, Bacasis-Rubricata i Minorisa.

Per acabar aquesta relació, cal esmentar els noms d'alguns manresans il·lustres, tals com: Pere d'Amigant i Maurici Serrahima i Palà, jurisconsults; Maurici Carrió, fill d'altre Maurici, ambdós guerrillers del Bruc; Camps i Fabrés, poeta; Oleguer Miró i Borràs, metge i escriptor; Joaquim Sarret i Arbós, notable historiador, mort justament fa poc temps; no podem tampoc deixar de consignar el nom d'En Jaume Serra Hunter, notable filòsof, actual President del Parlament Català i professor de la Universitat de Catalunya; i tants d'altres, que farien aquesta llista inacabable.

ANGEL SERVET I MARTÍ.

Entreteniments Instructius

LOGOGRIF NUMERIC

- 123456789 Poble català.
- 92774589 Economista català.
- 6723877 Flor.
- 347769 Comarca catalana.
- 38785 Vaixell.
- 6414 Mida.
- 789 Poble català.
- 62 Animal.
- 9 Consonant.

R O M B E

```

      .
    . . .
  . . . . .
. . . . . .
. . . . .
  . . .
    .
  
```

Substituir els punts per lletres de manera que vertical i horitzontalment es llegeixi: consonant, defecte físic, vehicle, veguda, llaminadura; animal i vocal.

TARJA

TERESA CLOTS

LL.

Combinar degudament aquestes lletres de manera que es llegeixi el nom d'un poble català.

ESDEVINALLA

Quatre soldats
van de patrulla;
quan un es vesteix,
l'altre es despulla.

AMBIDEXTRE

- 1 2 3 Excitació.
- 3 2 1 Desnivell.

Solucions als "Entreteniments Instructius"

publicats al núm. 67

Fuga de consonants: *Val més una alosa al plat,
que una perdiu volant.*

Logogrif numèric: *Dromedari.*

Ambidextre: *Aller, rella.*

Tarja: *La corona d'espines, Sagarra.*

Endevinalla: *El sol.*

AQUEST NÚMERO HA PASSAT PER LA CENSURA